

Carol Novak – primul mare antreprenor străin din nordul județului Vâlcea

Diaconescu Ilie Claudiu
diaconescu_claudiu@yahoo.com

Consider necesar că fiecărui locuitor al comunității din această parte a județului îi revine datoria morală de a cunoaște activitatea, contribuția pe care a avut-o acest inginer la dezvoltarea vieții economice a zonei din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Acesta este și motivul pentru care am încercat să scriu acest articol, în ciuda lipsei unor informații cu caracter personal.

În urma documentării am stabilit, în mod convențional, cel puțin, cinci argumente pentru care acest antreprenor merită să fie mai bine cunoscut, și în același timp să aibă recunoștința locuitorilor din zonă:

- **vizita prințului Carol** la Brezoi, în aprilie 1867¹;
- **dezvoltător al infrastructurii și al comunicațiilor**; a reconstruit drumul între Cozia și Șipoate (Cârligul Mare) în 1865, a transformat râul Olt în cale navigabilă pentru transportul sării, a realizat construcția liniei de telegraf de la Râmnicu Vâlcea la Sibiu;
- **fondator al industriei forestiere**, din punct de vedere economic a creat numeroase locuri de muncă², și în același timp a contribuit la creșterea numărului de locuitori ai comunei Brezoi;
- **contribuția la Războiul de Independență** prin asigurarea materialelor necesare construcției podurilor de la Giurgiu și Turnu Măgurele; realizarea unor acțiuni de binefacere;
- **atașamentul lui Carol față de Brezoi** și dorința lui de a fi înmormântat aici.

Încă din cele mai vechi timpuri, Valea Lotrului a fost strâns legată de dezvoltarea exploatărilor forestiere și prelucrarea industrială a lemnului, ca urmare a existenței acestui potențial al „aurului verde”. În anul 1864, inginerul ceh Carol Novak este atras de marile posibilități de exploatare, motiv pentru care se stabilește în Brezoi.

În 1865, Carol Novak câștigă licitația de reconstrucție a drumului, între Cozia și Șipoate (Cârligul Mare), la prețul de 188.600 lei, potrivit procesului-verbal semnat de antreprenor la 16 octombrie³. Arendează apele minerale din Călimănești-Căciulata, care i-au adus un profit însemnat. Acest antreprenor, ca urmare a succesului în afaceri, construiește o vilă cu etaj, lângă fabrică, înconjurată de un parc, numită „Castelul Mare”, după mai multe reparații astăzi construcția funcționează ca spital orășenesc. Un argument al notorietății inginerului Carol Novak este **vizita prințului Carol**, în aprilie 1867, la fierăstraiele de pe Lotru, moment în care antreprenorul îi cere prințului în limba

¹ Petre Bardășu, *Personalitatea prințului Carol în Documente Vâlcene*, în *Studii Vâlcene*, I, 2003, p. 103.

² D.J.A.N. Vâlcea, Fond Prefectura Județului Vâlcea, D. 79/1877, f. 64.

³ D.J.A.N. Vâlcea, Fond Prefectura Județului Vâlcea, D. 40/1865, f. 117.

germană, printr-un memoriu, dreptul de a transporta pe Olt⁴ sarea de la Ocelele Mari. Proiectul a fost pus în practică prin semnarea contractului cu Ministerul Finanțelor la 4 iunie 1868⁵, moment în care Novak începe să construiască bărci mari pe care le duce la Râureni, de unde încarcă sare și o transportă la Turnu Măgurele, până la acea dată transportul sării făcându-se cu cai⁶.

Carol Novak a fost preocupat de amenajarea și dezvoltarea **infrastructurii**. Din 1865 s-a ocupat de regularizarea Lotrului, iar în dreptul Brezoiului, până la vărsarea lui în Olt, deviază apa spre Delușel, în vederea săpării unor canale pentru bușteni și amenajarea unor lacuri pentru plute, fapt ce arată cunoștințele lui hidrotehnice⁷. După ce obține dreptul de a transporta sarea la Dunăre este preocupat de luarea unor măsuri de curățire a Oltului. În corespondența dintre Ministerul Agriculturii, Comerțului și Lucrărilor Publice, Prefectura județului Romanați și Primăria Râmnicu Vâlcea din anul 1869, se precizează faptul că lucrările de curățire a Oltului în vederea transformării sale în cale navigabilă sunt realizate de către Carol Novak, proprietarul joagărelor de la Brezoi⁸. În anul 1869, în baza unei corespondențe a Ministerului de Interne cu subprefecturile⁹ și diverși cetățeni, se arată că antreprenorul Carol Novak avea o datorie către arendașul moșiei Șerbănești, motiv pentru care repară cazarmile de la Schitul Șerbănești. În 1871, reface drumul de pe Valea Oltului, Râmnic-Câineni, care fusese distrus de marile inundații din 1869-1870, executând multe lucrări de pușcare în defileu¹⁰.

În 1874, Carol Novak a obținut prin licitație publică construirea în antrepriză a **liniei de telegraf** ce urma să lege Râmnicu Vâlcea de Sibiu. Informația se află în corespondența dintre Direcția Generală a Telegrafelor și Poștelor și Prefectura Vâlcea¹¹.

Un alt argument al recunoștinței, pe care trebuie să i-o purtăm inginerului ceh Carol Novak, rezidă în **activitatea de pionierat** în industria forestieră românească. După 1865, cumpără joagărele muntenegreanului Sima Stanovici, iar mai târziu și pe celelalte care funcționau pe Lotru la Brezoi, în anul 1873, pe cel al moștenitorilor lui Stancu Pop, în 1874, pe cel al lui Petrache Mișcurici, în 1875, pe cel al fraților Bucur, iar în 1878, pe cel al moștenitorilor lui Mihalache Ormolu (inginerul Carol Novak deținea 14 joagăre). Întrucât materialul de construcție, în special cheresteaua era foarte solicitată pe piața internă, în această perioadă de dezvoltare a țării, Carol Novak, pentru a spori producția, construiește în 1873 o fabrică de cherestea cu clădiri anexe, funcționa „o mașină cu două juguri, fiecare jug se compunea de la 10 până la 20 pânze de fierăstraie, adică crescând și micșorând fierăstraiele, după trebuințe ce o au”¹².

⁴ D.J.A.N. Vâlcea, Fond Prefectura Județului Vâlcea, D. 37/1867, f. 89.

⁵ D.J.A.N. Vâlcea, Fond Prefectura Județului Vâlcea, D. 54/1868, f.

⁶ Sergiu Purice, (1974), *Istoricul navigației pe Olt*, în «Oltenia», Studii și comunicări în istorie, Craiova, p. 140-141.

⁷ Pe baza istoriei orale circulă informația că inginerul Carol ar fi deviat cursul pârâului Lotrișor, constatând diferența de nivel, fapt ce ar fi dus la formarea cascadei Lotrișor.

⁸ *Idem*, D. 15/1869, f. 43.

⁹ D.J.A.N. Vâlcea, Fond Prefectura Județului Vâlcea, D. 62/1869, f. 27.

¹⁰ Gheorghe N. Efrim (2008), Brezoi. File de istorie, Sibiu, p. 118.

¹¹ D.J.A.N. Vâlcea, Fond Prefectura Județului Vâlcea, D. 112/1874, f. 23.

¹² Petre Bardășu, Gheorghe Simeanu, (1973), *Brezoi-100 de ani de industrie forestieră*, Râmnicu Vâlcea, pp. 29-30.

Este **prima fabrică propriu-zisă din Brezoi și a doua din țară**, după cea de la Galați¹³.

Ca urmare a creșterii cererii de produse forestiere, a fost realizată a doua fabrică de cherestea din țară. Acest fapt a dus la creșterea numărului populației Brezoiului, prin **creșterea numărului de locuri de muncă**, astfel au fost aduși o serie de muncitori din afara granițelor, în special italieni și români din Transilvania, în perioada războiului de independență, când antreprenorul Carol Novak a obținut realizarea pontoanelor pentru podurile de peste Dunăre, necesare trecerii armatei române. Potrivit unei corespondențe între Ministerul de Externe și Compania a 5-a din Regimentul 2 Dorobanți, aflată în Punctul Vamal Râul Vadului, se constată intrarea în țară prin acest punct a mai multor străini, dintre care un lot de 52 de lucrători pentru joagărele lui Carol Novak, de unde se rechiziționează cherestea pentru armată¹⁴.

Un alt eveniment major care a reprezentat momentul de apogeu al activității economice a lui Carol Novak a fost încheierea contractului prin care acesta se angaja să asigure materialele necesare pentru podurile de la Galați și Turnu Măgurele, în vederea trecerii Dunării de către armata română în urma telegramii Marelui Duce Nicolae, comandantul rus al frontului din Balcani, prin care se cerea sprijinul militar al armatei române. Însuși prim-ministrul I. C. Brătianu comunică a se trimite 650 de bucăți de grinzi de brad cioplite cu lungimea 20 de picioare¹⁵. În martie 1877, o comisie specială rusă încheie un contract cu Carol Novak, prin care acesta se obligă să asigure materialul lemnos. Merită precizat faptul că în anul 1877 existau circa 1240 de lucrători cu leafă, concentrați pe Valea Lotrului la exploatarea forestiere¹⁶.

Ducerea la bun sfârșit a acestui angajament s-a realizat cu eforturi mari din partea antreprenorului Carol Novak, într-un context nefavorabil, deoarece râul Olt a scăzut ca urmare a secetei din acel an, iar plutăritul nu a mai fost posibil, motiv pentru care contractantul a trebuit să efectueze transporturile de lemn, cu carele chiar și până la Grivița. Problemele economice cu care se confruntă antreprenorul Carol Novak, după 1878, pot fi deduse și din corespondența cu Ministerul Afacerilor Străine privind cererea lui Carol Novak de a se prelungi termenul de a plăti pe lucrătorul Gustav de Fabbio care a lucrat la întreprinderea sa din Brezoi¹⁷.

Consider că acesta este momentul declinului antreprenorului Carol Novak, ca urmare și a incendiului care a cuprins fabrica de cherestea, fapt ce a dus la scăderea cifrei de afaceri a antreprenorului. În această situație, producția de cherestea nu mai depășea 5000 m³ pe an¹⁸. Probabil acest fapt a dus și la înrăutățirea stării de sănătate a antreprenorului, care a murit în anul **1881**.

Un alt argument pe care am încercat să-l expun în acest articol este cel al **acțiunilor de binefacere**. Printre acestea menționez: consolidarea și repararea

¹³ Mihai Suder, (1967), *Economia forestieră din România*, București, Editura Meridiane, p. 7.

¹⁴ D.J.A.N. Vâlcea, Fond Prefectura Județului Vâlcea, D. 79/1877, f. 64.

¹⁵ D.J.A.N. Vâlcea, Fond Prefectura Județului Vâlcea, D. 160/1878, f. 176.

¹⁶ Gheorghe N. Efrim (2008), idem, p. 119.

¹⁷ D.J.A.N. Vâlcea, Fond Prefectura Județului Vâlcea, D. 52/1880, f. 152.

¹⁸ Petre Bardășu, Gheorghe Simeanu, (1973), *Brezoi – 100 de ani de industrie forestieră, Râmnicu Vâlcea*, p. 33.

clădirilor Episcopiei Râmnicului și a Schitului Troianu; contribuția substanțială la ridicarea bisericii din Brezoi cu harmul „Intrarea în Biserică a Maicii Domnului”, începută în anul 1888 și sfințită în 1896; ca urmare a degradării școlii și primăriei, Margareta Novac, soția răposatului Carol, acordă un ajutor material ce a dus la construirea unui nou local (1904), în care astăzi funcționează Judecătoria.

După moartea sa, activitatea economică a fost continuată de soția sa, doamna **Margareta Novak**. În cele din urmă, aceasta arendează instalațiile¹⁹, clădirile și pădurile cumpărate pentru exploatare pe Valea Lotrului, firmei „**Giovani Stagni et Comp.**”, înmatriculată în Alexandria (Egipt), dar capitalul acesteia era austriac, deoarece Stagni era originar din Triest.

Dorința acestui antreprenor de a fi înhumat aici, arată **atașamentul lui față de aceste meleaguri** și acest sentiment al defunctului ar trebui apreciat la adevărata lui valoare de către membrii acestei comunități, mormântul său aflându-se lângă biserica veche din Brezoi.

Carol Novak – the first great foreign entrepreneur in the northern part of Vâlcea County

Ever since the ancient times, the Lotru Valley has been strongly connected to the development of the wood industry and the wood processing due to the existence of the „green gold”. In 1864, the Czech engineer Carol Novak is attracted by the great exploiting possibilities and he settles in Brezoi.

On the basis of some documents found at the Vâlcea County of Archives, I identified a few reasons which stood at the writing of this article: Prince Charles visit to Brezoi in April 1867; developes of the infrastructure and communication he rebruilt the road between Cozia and Șipoate (Cârligul Mare) in 1865, he transformed the river Olt into a water way for the transportation of salt and he accomplished the construction of the telegraph wire from Rm. Vâlcea to Sibiu; founder of the wood industry, in 1873 he builds the first sawmill in Brezoi and the second in the country after that from Galați; the contribution to the War of Independence by providing the necessary materials to the construction of the bridges from Giurgiu and Turnu Măgurele; he supported charity the attachement which Carol felt towards Brezoi and his wife of being burried there.

Through these activities, the engineer Carol Novak had a substantial contribution to the development of the economic life of the area during the second period of the XIXth century.

¹⁹ A obținut un venit anual de **26.000** lei în urma arendării.